

Inleiding

Praktijkgericht onderzoek heeft een vaste plaats gekregen in de woon- en werksector, de gezondheidszorg, de welzijnszorg en het hbo dat opleidt voor deze werkvelden. Steeds meer en steeds vaker doen professionals in deze werkvelden zelf onderzoek ter ondersteuning van hun beroepspraktijk. In het hbo doen lectoren en kenniskringen praktijkgericht onderzoek en er is een gedragscode voor praktijkgericht onderzoek. Praktijkgericht onderzoek is onderdeel van reguliere onderwijsprogramma's en studenten worden getraind in het doen van onderzoek. Onderzoeksopdrachten als afstudeeropdracht hebben de eindscriptie als afstudeeropdracht verdrongen.

Er bestaan inmiddels vele boeken over praktijkgericht onderzoek. Dit nieuwe handboek onderscheidt zich op vijf manieren van andere boeken over praktijkgericht onderzoek.

In de eerste plaats beschrijft dit boek praktijkgericht onderzoek in relatie tot de beroepsbeoefenaren in de werkvelden werken, wonen, welzijn en zorg. De beroepscontext en vele herkenbare voorbeelden uit de beroepspraktijk zijn in het boek nadrukkelijk aanwezig.

In de tweede plaats omdat dit een praktisch boek is over praktijkgericht onderzoek waarin aanwijzingen worden gegeven voor het zelf doen van praktijkgericht onderzoek. Meteen geschikt voor gebruik door studenten en professionals in hun beroepspraktijk.

In de derde plaats omdat dit een boek is dat in en door de praktijk van het doen van praktijkgericht onderzoek is ontstaan. Vanuit eigen ervaringen en van binnenuit worden methodieken en handvatten beschreven.

In de vierde plaats doordat de in het boek gepresenteerde benaderingen, werkwijzen, handvatten en hulpmiddelen hun bruikbaarheid gedurende vele jaren hebben bewezen. In dit boek is mijn ervaring (en die van een tiental collega's en duizenden studenten) met het gebruik van praktijkgericht onderzoek gedurende tientallen jaren verwerkt.

In de vijfde plaats omdat dit boek voortbouwt op het boek *Praktijkgericht Onderzoek in zorg en welzijn*. Dit vorige boek heeft na 16 drukken sinds 1996 bewezen dat het in een behoefte voorziet.

Dit nieuwe boek is een compleet en actueel handboek voor het doen van praktijkgericht onderzoek in zorg, welzijn, wonen en werken. Het boek sluit aan bij de opvattingen over praktijkgericht onderzoek van lectoren in het hbo en van de Vereniging Hogescholen. In de actuele discussies over praktijkgericht onderzoek hanteert het boek als uitgangspunt dat hbo-professionals geen professionele onderzoekers moeten worden, maar onderzoekende professionals met praktijkgericht onderzoek in hun 'gereedschapskist'. Het boek is geschikt voor gebruik in praktijkgericht onderzoek en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek.

Zowel beoefenaars van praktijkgericht onderzoek als handelingsstrategie van professionals als beoefenaars die de nadruk leggen op het wetenschappelijk karakter van praktijkgericht onderzoek vinden aanknopingspunten en werkwijzen in dit boek. Zo is er een uitgebreid overzicht van de onderzoeksmethoden, aspecten als bruikbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid, en een beschrijving van de verschillen en overeenkomsten tussen wetenschappelijk onderzoek en praktijkgericht onderzoek.

Met dit boek wil ik mijn kennis en ervaringen doorgeven en daarmee een bijdrage leveren aan het adequaat gebruik van praktijkgericht onderzoek. Het boek geeft gedachtegangen, ideeën, richtlijnen en praktische aanwijzingen voor het ontwerpen, uitvoeren en (bege)leiden van praktijkgericht onderzoek. Het geeft via verschillende 'leerlijnen', verspreid over vier delen handreikingen aan mensen die praktijkgericht onderzoek gebruiken of aan mensen die dat willen gaan doen of soms moeten gaan doen.

Doelgroep

De primaire doelgroep van dit boek bestaat uit de professionals in de werkvelden werken, wonen, zorg en welzijn, of zij die dit willen worden en daarvoor een opleiding volgen. Te noemen zijn: woonconsulenten, gebiedsbeheerders, huismeesters, Wmo-consulenten, buurtcoördinatoren, sociale makelaars, planologen, wijkontwikkelaars, verhuurconsulenten, opbouwwerkers, medewerkers bouw- en woningtoezicht, buurttoezichthouders, stadswachten, wijkagenten, buurtbemiddelaars, maatschappelijk werkers, agogisch werkers, jongerenwerkers, recreatieve werkers, reclasseringswerkers, cultureel werkers, consulenten maatschappelijke activering, HRM-consulenten, arbomedewerkers, ouderenconsulenten, sociaal-pedagogische hulpverleners, re-integratieconsulenten, werktoeleiders, opleidingsfunctionarissen, P&O-consulenten, jeugdhulpverleners, medewerkers jeugd en

gezin, pedagogen, personeelswerkers, sociaal (juridisch) dienstverleners, verpleegkundigen, verzorgers, zorgconsulenten, fysiotherapeuten, en activiteitenbegeleiders.

De secundaire doelgroep van dit boek bestaat uit de professionals in het hoger beroepsonderwijs (hbo). Daarmee bedoelen wij de docenten en onderzoekers verbonden aan bachelor- en masteropleidingen voor de werkelden wonen, werken, zorg en welzijn.

Dat kunnen zijn:

- sociale opleidingen als MWD, CMV, SPH, SJ, toegepaste psychologie;
- zorgopleidingen en paramedische opleidingen als verpleegkunde, fysiotherapie, zorgtechnologie, ouderenwerk, MBRT, logopedie, podotherapie, voeding;
- woonopleidingen als planologie, consultant wonen, sociaal makelaar, verkeer en vervoer, ruimtelijke ordening;
- werkopleidingen als P&O, HRM, toegepaste psychologie, personeel en arbeid.

In deze opleidingen wordt doorgaans veel gewerkt met praktijkgericht onderzoek. Dit boek biedt een beproefd model voor het doen van praktijkgericht onderzoek. Dit boek kan ook prima in het onderwijs worden gebruikt als hulpmiddel voor het doceren van praktijkgericht onderzoek en het begeleiden van onderzoeksprojecten van studenten.

Speciaal voor deze groep docent-gebruikers is op de website bij dit boek meer informatie te vinden over onderwijsmodellen en modules die passen bij dit boek. Vanuit Ferdie Migchelbrink Consultancy wordt ondersteuning gegeven bij het werken met dit boek in het onderwijs.

Voorts kan het boek gebruikt worden als naslagwerk voor andere mensen die praktijkgericht onderzoek doen of ermee in aanraking komen, zoals managers & leidinggevendenden, opdrachtgevers, overheden en andere opleiders in zorg, welzijn, wonen en werken. Andere opleiders kunnen bijvoorbeeld zijn: docenten van mbo-opleidingen of universitaire docenten.

Website

Om het gebruik van het boek en zelfstudie te ondersteunen is op de website www.onderzoekinzorgenwelzijn.nl behalve voor docenten, ook voor studenten en professionals materiaal bij dit boek beschikbaar. Het materiaal

omvat kennis en toepassingsvragen, opdrachten, aanvullende en verdiepende informatie en voorbeelden. In de tekst in het boek wordt steeds met een aangegeven dat er op de website meer materiaal hierover is te vinden.

Leeswijzer

Het boek bestaat uit vier delen. In ieder deel wordt vanuit een karakteristieke ‘leerlijn’ praktijkgericht onderzoek gepresenteerd. Daarmee bedoelen wij dat ieder deel een eigen insteek heeft voor praktijkgericht onderzoek.

De vier delen variëren qua karakter. Zo is bijvoorbeeld deel 1 vooral conceptueel van aard, terwijl in deel 4 databronnen en dataverzamelingstechnieken worden gepresenteerd.

Het boek hoeft niet in de volgorde van de delen gebruikt te worden. De meeste delen kunnen afzonderlijk worden gelezen. Afhankelijk van persoonlijke voorkeur en ervaring kan ieder het boek op zijn eigen manier gebruiken. Wel willen we opmerken dat voor het goed uitvoeren of begeleiden van praktijkgericht onderzoek het lezen van alle delen nodig is.

De vier delen van het boek zijn als volgt opgebouwd:

Deel 1. Concepten en kaders

Deel 1 maakt duidelijk wat praktijkgericht onderzoek is. Het is een conceptuele plaatsbepaling van onderzoek, en geeft kaders aan voor de rest van het boek. Langs vier lijnen wordt gekeken naar praktijkgericht onderzoek.

De eerste lijn beschouwt het concept praktijkgericht onderzoek. Hoofdstuk 1 biedt veertien gezichtspunten om het concept te omschrijven en af te bakenen.

De tweede lijn behandelt methoden van onderzoek. In hoofdstuk 2 worden actuele, momenteel veel gebruikte onderzoeksmethodieken beschreven qua uitgangspunten en werkwijzen.

De derde lijn biedt een bril voor het doen van praktijkgericht onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt het negenstappenmodel voor het doen van praktijkgericht onderzoek gepresenteerd.

De vierde lijn laat de betekenis van praktijkgericht onderzoek zien. In hoofdstuk 4 worden vier veel gebruikte toepassingen van praktijkgericht onderzoek gepresenteerd.

Deel 2. Praktijkgericht onderzoek in negen stappen

Deel 2 gaat over de te verrichten activiteiten. Hoe je praktijkgericht onderzoek kunt opzetten, uitvoeren, leiden en begeleiden. Het doen van praktijkgericht onderzoek wordt in dit deel gepresenteerd als een geheel van gekoppelde activiteiten die gefaseerd in negen fasen of stappen verlopen. Een fase bevat een serie bij elkaar horende activiteiten in een project.

De volgende negen fasen komen verspreid over negen hoofdstukken aan de orde:

- aanloophase van het onderzoek (hoofdstuk 5);
- verkenningsfase: verkenning en oriëntatie op het onderzoek (hoofdstuk 6);
- verdiepfase: waar gaat het (echt) om?(hoofdstuk 7);
- vaststellen richting van het onderzoek: doelstelling en vraagstelling van het onderzoek vaststellen (hoofdstuk 8);
- plan van aanpak maken: hoe, waar en wanneer onderzoeken, maken van onderzoeksontwerp (hoofdstuk 9);
- voorbereiden van de uitvoering: wat moet er nog gebeuren om tot uitvoering te kunnen overgaan (hoofdstuk 10);
- uitvoeringsfase: het uitvoeren van de geplande onderzoekswerkzaamheden (hoofdstuk 11);
- betekenis geven aan de verzamelde gegevens (hoofdstuk 12);
- werken met de onderzoeksresultaten (hoofdstuk 13).

Deel 3. Hulpbronnen en hulpmiddelen voor praktijkgericht onderzoek

In deel 3 worden hulpbronnen en hulpmiddelen beschreven die praktisch ingezet kunnen worden voor het doen van praktijkgericht onderzoek. Elke hulpbron of hulpmiddel wordt gepresenteerd en er worden aanwijzingen gegeven voor het gebruik ervan.

Deze hulpmiddelen en hulpbronnen worden in zeven hoofdstukken uitgewerkt:

- deskresearch: bestaande gegevens en literatuur (hoofdstuk 14). Dit hoofdstuk bevat handvatten en aanwijzingen voor onderzoek doen via bestaand materiaal en literatuuronderzoek;
- internet en sociale media (hoofdstuk 15). De mogelijkheden van nieuwe informatie- en communicatietechnologie voor het verzamelen van gegevens;

- kwaliteitsactiviteiten: bruikbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid (hoofdstuk 16). Criteria en werkwijzen voor bruikbaarheid, validiteit en betrouwbaarheid in onderzoek;
- werkvormen voor verkenning, verdieping en werken met resultaten (hoofdstuk 17). Bevat werkvormen als mindmappen, krachtenveldanalyse en brainstormen om te gebruiken in onderzoek;
- steekproeven en selectie (hoofdstuk 18). Hoe selecteer je deelnemers en momenten in onderzoek?;
- analyseren van gegevens (hoofdstuk 19). Betekenis geven aan de gegevens kan met behulp van verschillende analysetechnieken;
- onderzoeksethiek (hoofdstuk 20). Aandachtspunten en manieren voor ethisch verantwoord onderzoek.

Deel 4. Databronnen en dataverzamelingstechnieken

Deel 4 bevat een instructieve en praktische beschrijving van verschillende databronnen en dataverzamelingmethoden die in praktijkgericht onderzoek kunnen worden gebruikt. Per hoofdstuk wordt meestal één en soms meerdere varianten van en manieren van data verzamelen en/of databronnen gepresenteerd. In ieder hoofdstuk worden overwegingen en aanwijzingen gegeven voor het zelf uitvoeren en (bege)leiden van de desbetreffende methode of techniek. Deel 4 is als volgt opgebouwd:

- de vragenlijst (hoofdstuk 21). Gaat over constructie van een vragenlijst en het afnemen daarvan;
- observeren (hoofdstuk 22). Geeft aandachtspunten bij observeren. Daarna is er veel aandacht voor participerende observatie;
- het individuele interview (hoofdstuk 23). Gaat over het individuele interview, met nadruk op het open interview;
- bezoeken (hoofdstuk 24). Geeft aandachtspunten voor het afleggen van bezoeken als manier van data verzamelen;
- groepsinterview: discussie en dialoog in groepen (hoofdstuk 25). Gaat over groepsgewijs gegevens verzamelen. Discussie en dialoog worden uitgewerkt;
- focusgroepen (hoofdstuk 26). Geeft aanwijzingen voor het samenstellen van focusgroepen en het leiden van focusgroepen;
- Delphi-onderzoek (hoofdstuk 27). Beschrijft de werkwijze van deze interactieve manier van ondervragen;
- de werkconferentie (hoofdstuk 28). Gaat over deze vaak gebruikte manier van groepsgewijs en interactief gegevens verzamelen;

- verhalen verzamelen (hoofdstuk 29). Beschrijft het werken met verhalen voor onderzoek;
- intervisie (hoofdstuk 30). Gaat over het gebruik van intervisie als databron;
- casussen (hoofdstuk 31). Het maken van en gebruiken van casussen als databron;
- N=1 of single-caseonderzoek (hoofdstuk 32). Gegevens verzamelen over een persoon, situatie of geval.